

Joseph Stiglitz
Eşitsizliğin Bedeli

Günümüzün Bölünmüş Toplumunu, Geleceğimizi Nasıl Tehdit Ediyor.

BÖLÜM 1

Amerika'nın %1 Sorunu

2007 – 2008 Mali Krizi ve onu izleyen duraklama, çok sayıda Amerikalıyı işlevini yitirmiş bir kapitalizmin bulanık sularında yüzer-gezer halde bıraktı. Aradan geçen yıllara rağmen durum hala düzelmiş değildir.

Kriz ortaya koydu ki piyasa ekonomisinin en karanlık yönlerinden biri, Amerikan toplum dokusunu bozan ve ekonomik sürdürülebilirliğini tehlikeye atan eşitsizliktir. Zenginlerin sayısı git gide artarken yoksullar Amerikan rüyasına uymayan zorluklarla boğuşmaktadırlar.

Amerikan toplumunda eşitsizlik her zaman mevcut olmakla birlikte ara gittikçe açılmaktadır. Amerika'nın en yüksek gelire sahip %1'i 2002-2007 yılları arasında ekonomide yaratılan tüm büyümenin % 65'ini, 2010'da %93'ünü ele geçirmiştir. Zenginlerin varlığı artarken orta sınıfın ve alt gelir gruplarının da varlığı artsaydı mesele yoktu. Fakat böyle olmadı. Onlar yerinde sayarken veya işlerini, varlıklarını kaybederken CEO'lar ücretlerini ortalama bir işçinin 243 katına çıkarmayı başarmışlardır.

Dünyanın çeşitli ülkelerinde yaşanan büyük eşitsizliğin toplumda nasıl yaralar açtığı bize korkutucu örnekler sunmaktadır. Tablo hiç parlak değil. Bir tarafta zenginler duvarlı bekçili sitelerde yaşar, kendilerine bir sürü düşük ücretli hizmetkarlar el pençe divan durur. Öte yanda popülist, istikrarsız siyasi sistemler kitlelere daha iyi yaşam vaat ederler fakat hayal kırıklığına uğratırlar. En önemlisi de umut yok olur. Böyle ülkelerde yoksullar bu durumdan kurtulamamanın çaresizliğini yaşarlar.

II. Dünya Savaşını izleyen otuz yılda Amerika topluca büyüdü. Gelir her kesimde artmakla birlikte en fazla alt gelir gurubunda yükseldi. Ülkenin ayakta kalma savaşı yepyeni bir birlik duygusu yaratmıştı. Fakat tersine, son otuz yılda toplumun kesimleri arasında gelir farkı durmaksızın büyüdü. Günümüzdekine benzer eşitsizliği en son büyük buhran öncesinde görmüştük.

Yaşadığımız eşitsizlik düzeyini savunan bazıları eşitsizliği azaltmanın mümkün, ancak çok yüksek maliyetli olacağını savunmaktadır. Bu kişiler kapitalizmin işleyebilmesi için yüksek eşitsizliğin ekonomi için gerekli ve yararlı olduğuna, üsttekiler daha çok kazanmışsa bunun herkes için yararlı olacağına, üstten sızanın alttakilere de yeteceğine inanıyorlar. Oysa bu görüşün yanlışlığı defalarca kanıtlanmıştır. Eşitsizlik büyümeyi desteklemez, olsa olsa köstekler.

Duraklamadan orta sınıfı oluşturan ücretliler, esnaf ve sanatkarlar, serbest meslek sahipleri de zarar görmüş olmakla birlikte en derinden yaralanmalar işlerini kaybedenler olmuştur. Araya

araya yeni bir iş bulamayanlar aramaktan vaz geçip iş gücü piyasasından çekilmektedir. İşsizlik en yoğun biçimde üniversite mezunları arasında görüldüğü için gençler okumaya devam etmektedirler . Bu yüzden işsizlik istatistikleri de gerçeği olduğundan düşük göstermektedir. Orta yaştakilerin ise yeni iş bulma umudu neredeyse hiç kalmamıştır. Yarına olan güvensizlik artmış, yaşam standardının düşmesiyle sosyal doku değişmeye başlamıştır. Gençler tek başlarına yaşamayı sürdüremediklerinden ailelerinin evine döner olmuşlar, evliliklerini erteleyip birlikte yaşamayı uzatmaktadırlar.

Kalıcı yoksulluk uzun dönemde kamu eğitim yatırımlarına da sekte vurmaktadır. Yetersiz eğitim, pek çok sakıncası yanında, suç oranlarını da arttırmaktadır.

Bugün her yüz kişide bir kişi oranıyla Amerika dünyanın en yüksek tutuklu oranına sahiptir. 2.3 milyon tutuklunun getirdiği mali yük toplumun yararına değil zararına olduğu halde GSMH istatistiklerinde herhangi bir harcama kalemi gibi kabul edilmektedir.

Halkın % 37 si yoksulluk sınırının altında yaşamakta, 1,5 milyon kişide günde 1,5 doların altında gelire geçinmeye çalışmaktadır. Bu rakamlar OECD ülkeleri arasında Amerika'yı en alt sıralara yerleştirmektedir. Tüm çocukların % 25'i yoksul sınıfındadır. Onların tecellisini düzeltecek girişimde bulunmamak ülkemize uzun dönemde çok kötü sonuçlar doğuracaktır.

Gelir eşitsizliği aynı zamanda fırsat eşitsizliğine de yol açmaktadır. Fakir ve eğitimsiz bir aileye doğan çocuğun, varlıklı, eğitilmiş, geniş çevreye sahip bir aileye doğan çocuğa nazaran başarı şansı ne olabilir ki? Eğitimsizliğin hüküm sürdüğü ülkelerde gelir eşitsizliği fırsat eşitsizliğine yol açmakta, bu da ileriki yıllarda eşitsizliği daha da yükseltmektedir. Yüksek öğrenim görme ihtimali azalmakta ve üniversiteyi bitirenlerin de iş hayatında başarı şansı düşmektedir.

BÖLÜM 2

Rant Peşinde Koşmak

Eşitsizlik kendiliğinden ortaya çıkmaz; yaratılır. Eşitsizliğin kökenini anlayabilirsek azaltmanın yollarına da eğilebiliriz.

Eşitsizlik düzeyini belirleyen şey piyasa güçleri olmakla birlikte bu güçleri şekillendiren hükümet politikalarıdır. Hükümet, parayı ister aşağıdan yukarıya, ister yukarıdan aşağıya taşımaya muktedirdir.

Eşitsizlikle savaşım, çok boyutlu eylem gerektirir. Üstteki aşırılıklara gem vurularak orta sınıf güçlendirilmeli ve alttakilere destek olunmalıdır. Her bir hedef kendine has program gerektirir.

Eşitsizlik bizzatihi yeni bir oluşum değildir. Siyasi ve iktisadi gücün belli ellerde yoğunlaşması, kapitalizm öncesi toplumlarda birçok açıdan daha uç noktalardaydı. O zamanlarda eşitsizlik din yoluyla açıklanıyor ve haklı gösteriliyordu. Üst tabakadakiler tanrı buyruğuyla oradaydılar. Bunu sorgulamak tanrı buyruğuna karşı gelmekti.

Ancak çağdaş ekonomistler ve siyaset bilimcileri eşitsizliğin kökeninde gücün, bil hassa askeri gücün yattığını ortaya koymuşlardır. Militarizm ekonomi ile iç içeydi: fatihler, fethedilenden alabileceklerinin en fazlasını ele geçirme hakkına sahipti. Bazılarının diğer bazı kişilerin amaçlarına hizmet etmelerinde bir sakınca görülüyordu. Eski Yunan tarihçisi Tukididis şöyle demişti: Hak, yalnızca eşitler arasında geçerli bir meseledir; güçlü yapabileceğini yapar, zayıf olan sonuçlarına katlanmak zorundadır.

Rönesans ve Aydınlanma çağında bireyin saygınlığının vurgulanması ve sanayi devrimi sayesinde kentli alt tabaka nüfusunda muazzam bir artış görülmesi ile eşitsizliği sadece dini gerekçelere bağlamak yetmez olmuştur.

19.yy'ın ikinci yarısında başlayıp hala hakim olan teoriye “Marjinal Verimlilik Teorisi” adı verilmiştir. Bu teoriye göre verimliliği yüksek kişiler topluma daha fazla katkıda buldukları için kazançları da daha yüksek olur. Rekabete dayalı piyasalar arz talep dengesiyle her bir bireyin katkısının değerini belirler. Kişi nadir rastlanan değerli bir beceriye sahipse, üretiminin katkısının büyüklüğü dolayısıyla piyasa da onu bolca ödüllendirir. Becerisi yoksa geliri de düşük olur. Ancak teknoloji farklı becerilerin verimliliğini belirler olmuştur. İlkel bir tarım toplumunda kuvvet ve dayanıklılık gerekirken çağdaş hi-tech ekonomilerde beyin gücü ön plandadır.

Günümüzdeki eşitsizlikte teknoloji ve az bulunan beceri sahipliği önemli rol oynar. Ancak hükümet başrolde. Modern ekonomide oyunun kurallarını belirleyen ve uygulanmasını sağlayan hükümettir; adil rekabet nedir, neler rekabete aykırı ve yasadışıdır; iflas, borçlanma, dolandırıcılık yasaları, kuralları ve cezaları nelerdir v.s. Hükümet ayrıca açık veya üstü örtülü olarak kaynakları dağıtır, vergiler ve sosyal harcama yoluyla gelir paylaşımını düzenler. Eşitsizlik yalnızca kalifiye işçinin düz işçiden daha çok kazanmasıyla ortaya çıkmaz; bireyin edindiği beceri düzeyi de önemli bir faktördür. Devlet desteğinin olmadığı durumlarda halk temel beslenme ve sağlık harcamalarına para bulamazken yüksek verimlilik ve kazanç sağlayacak eğitime para ayırmaları nasıl mümkün olsun?

Hükümetin yasa ve yönetmeliklerde yaptığı ufacık değişiklikler kaynakların dağılımında büyük etki yaratır. Örneğin gelire göre artan vergi oranları ve harcama politikaları eşitsizlik düzeyini sınırlayabilir. Aksine kaynakların zengin ve nüfuzluların emrine sunulması söz konusu düzeyi yükseltir.

Sahip olduğumuz politik sistem yukarıdakilere olağanüstü güç vermiştir. Onlar da bu gücü hem kaynakların dağılımını, hem de oyunun kurallarını kendi çıkarları yönünde belirlemek için kullanmaktadırlar.

Ekonomistler bunu “rant peşinde koşmak” olarak adlandırmaktadır. Rantiyeler kazançlarını yarattıkları üretimin ödülü olarak değil, kendi katkılarının bulunmadığı üretimden daha fazla pay kaparak elde ederler.

Kabaca sınıflandırsak, zengin olmanın iki yolu vardır: varlığı yaratmak veya varlığı başkasının elinden kapmak. Birinci yol topluma katkıda bulunduğu halde ikincisi toplumdan alır götürür.

Modern kapitalizm kompleks bir oyun haline gelmiştir. Bu oyunda kazananların biraz daha zeki ve kurnaz olduğu bir gerçektir. Ancak bu kazananların çoğu hayran olunmayacak karakter özelliklerine de sahiptir; yasaların etrafından dolanmak veya yasaları kendi lehlerine çevirmek yeteneği, yoksullar dahil başkalarını istismar hevesi, gerektiğinde adil davranmama dürtüsü gibi.

Rant sağlamanın çeşitli yöntemleri vardır: devletten açık veya sözlü teşvik ve ödenekler, piyasada rekabeti azaltan yasalar, mevcut yasaların uygulanmasında gevşeklik, şirketlerin toplumu istismarına izin veren yönetmelikler şeklinde. “Rant” teriminin kökeni “ıcar” yani toprağın kiralanmasından elde edilen gelirdir. Toprak sahibi çalışıp üretmediği, sadece zilliyeti sayesinde gelir elde ettiği durumu tanımlayan bu terim daha sonra yaygınlaşarak benzeri tüm durumlarda kullanılmaya başlanmıştır.

Doğal kaynaklar açısından zengin ülkelerde rantiyelik bilhassa yaygındır. Bu ülkelerde kaynaklara daha uygun koşullarda ulaşmanın çaresini bularak zenginleşmek, üretmek zenginleşmekten çok daha kolaydır. Zenginlik genellikle siyasi etkinliğe sahip kişilerde toplanmıştır, halka pek inmez. Örneğin Güney Amerika'nın en zengin petrol üreticisi Venezuelalı'da Chavez'den önce halkın yarısı yoksulluk içinde yaşıyordu.

Ancak rantiyelik yalnızca kaynak zengini Orta Doğu, Afrika ve Latin Amerika'ya mahsus bir davranış değildir. Bizimki dahil, bütün modern ekonomilerde salgın haline gelmiştir. Bu ülkelerde rantiyelik çeşitli şekillerde tezahür eder: devlete ait varlıkların, örneğin madenlerin işletme hakkını piyasa fiyatlarının çok altında elde etmek, resmi ihaleleri gerçek değerlerinin altında veya üstünde fiyatla kazanmak, devlete yüksek fiyatla mal satmak, genel kamu yararına olmayan teşvik ve sübvansiyonlardan yararlanmak gibi. Ayrıca, özel sektörde tekelleri üretim ve aşırı yüksek CEO ücretleri de rantiyelik örnekleridir. Örneğin Rus oligarklarının çoğu devletin varlıklarını gerçek değerinin altında ele geçirmişler ve tekelleriyle karlarını katlayarak büyütmüşlerdir.

Patent hakları da bir tür tekelliktir. Patent, mucidine normalde geçici bir süre tekel hakkı verir fakat bazen bu süre o kadar uzundur ki piyasaya yani firmaların girişini önleyerek tekel yaratır. Böylece patent inovasyonu teşvik etmek yerine rantiyeliği teşvik etmiş olur.

Bilgisayar, telekomünikasyon gibi sektörlerde tekelleri egemendir. Buna en iyi örnek Microsoft'tur. Microsoft gerçek bir inovatör olmadığı halde korku, belirsizlik ve şüpheye dayalı bir stratejiyle gerçek inovatörleri sindirdi. Piyasayı tek başına ele geçirdi. Yeni girenleri önledi. 2011'de 23 milyar \$'lık kara bu şekilde ulaştı.

Oyunu “adil” oynamak bir şeydir, oyunun kurallarını oyunu kazanacak şekilde yazmak başka bir şey. Hele hele kendi hakemini kendisinin seçme hakkı olması da en kötüsü. Bugün birçok alanda düzenleme kurumları sektörün kural ve yönetmeliklerinin belirlenmesinden ve uygulanmasından sorumludur; telekomünikasyon kurumu, patent kurumu, Fed, Sec gibi. Ne yazık ki bu kurumların yöneticileri siyasi veya diğer etkiler altında kalıp genel toplum yararına olmayan kararlar alabilmektedir.

Hükümetin bahsettiği veya hükümetin rekabet kurallarını yeterince uygulamaması yüzünden ortaya çıkan tekellerin bazı kişileri nasıl dünyanın en zenginleri arasına soktuğunu söylemiştik. Fakat zenginleşmenin başka bir yolu daha vardır: Hükümetin senin eline para tutuşturmasını sağlayabilirsin. Bu çeşitli şekillerde olabilir. Örneğin yasalarda kimsenin fark etmeyeceği ufacık bir değişiklikle milyarlarca dolar kazanabilirsin. En sık rastlanana da kamu ihalelerinde piyasa fiyatının çok üstünde bedelle devlete mal / hizmet tedarikidir. Kriz sonrasında

Amerikan Merkez Bankası Fed bankalara neredeyse sıfır faizle borç vermiş, bankalar da bu parayı tekrar devlete veya yabancı bankalara daha yüksek faizle borç vererek milyarları ceplerine atmışlardır.

Amerika gibi doğal kaynaklar açısından zengin ülkelerde sıkça görülen bir yöntem de bu kaynakların işletme imtiyazlarının gerçek değerlerinin çok altında bedelle ele geçirilmesidir. Gümrük tarifelerini yükselterek yerli sektörleri yabancı rekabetinden korumak, mısır ve şeker pancarı gibi zaten fazlasıyla devlet desteği alan tarım ürünlerine yeni teşvikler sağlamak diğer yöntemler arasındadır.

BÖLÜM 3 Piyasalar ve Eşitsizlik

Çıkarılan her yasa ve yönetmelik, oluşturulan her kurum, gelir dağılımını doğrudan etkiler. Bizim yaptığımız ise Amerika'nın piyasa ekonomisini üsttekilerin yararlanacağı, alttakilerin ezileceği şekilde düzenlemektedir.

Standart ekonomik teoride düz işçilerin ücretleri arz ve talebe göre belirlenir. Talep arzdan daha yavaş artarsa ücretler düşer.

Yasal ve yasa dışı göçler arzı arttırabilir. Eğitimin yaygınlaştırılması ise düz işçi arzını azaltıp beceri sahibi işçilerinkini arttırabilir. Teknolojik değişiklikler bazı sektörlerde eleman ihtiyacını azaltabilir veya bazı tür iş gücüne talebi ortadan kaldırırken diğerlerini yükseltir.

Başta Çin olmak üzere, yükselen piyasalar eğitim, teknoloji ve altyapıya yatırım yaparak rekabet güçlerini arttırınca Amerika'nın Global imalat sektöründeki payı düşmüştür. İmalat sektöründe nispeten yüksek ücretlerde çalışan işçiler ya yeni iş bulmada zorlanmakta, yahut da düşük ücretlerde çalışmaya razı olmaktadır.

Bu sektörel kayma Amerika'daki eşitsizliği arttıran ana etkenlerden biridir. Bir diğer etken de gelişen teknoloji sonucunda düz işçilerin yerini makinaların almasıdır. Düz işçiye talebi azaltan her türlü innovasyon ve yatırımın işsizliğe veya düşük ücretlere yol açtığı aşikardır. Ve ne yazık ki teknolojik gelişme hep böyle devam ederse bu trend de devam edecek demektir. Ayrıca, yüksek teknolojiye dayalı bile olsa üretimler işçilik ücretinin çok çok düşük olduğu ülkelere kaydırılmaktadır. Sonuçta Amerikan iş gücü "kutuplaşma" ya uğramıştır. Yani üst tarafta yüksek bilgi ve beceriye dayalı istihdam, alt tarafta ise teknolojinin ortadan kaldıramadığı hasta bakımı, garsonluk gibi hizmet sektöründe istihdam artmaktadır.

Mekanize olmamış ve yakın gelecekte olma ihtimali bulunmayan işlerin çoğu öğretmenlik, kamu hastaneleri gibi devlete ait işlerdir. Eğer öğretmenlerimize daha yüksek maaş ödersek daha iyi niteliklere sahip öğretmenleri bu alana çekebiliriz. Bu da uzun vadede tüm ekonomik performansı etkiler.

Ancak hükümetin en önemli rolü oyunun temel kurallarını belirlemededir: Sendikalaşmayı teşvik eden veya köstekleyen yasalar, şirketlerin bağlı olduğu yasalar, tekel rantlarını sınırlayan rekabet yasaları hep gelir dağılımını doğrudan etkileyen, büyük olasılıkla bir grup lehine, karşı gurubun aleyhine olan düzenlemelerdir. Piyasa güçlerini en fazla şekillendiren politikalar küreselleşme alanındadır. Nakliye ve iletişim maliyetlerinin düşmesiyle sermayenin sınır ötesine akışı kolaylaşmış, öte yandan gümrük engellerinin kalkması dolayısıyla da ithalat artmıştır. Örneğin

Çin'den yapılan ithalat Amerika'nın iş gücü piyasasını alt üst ederken eşitsizliği daha da tetiklemiştir.

Sermayenin yurt dışına çıkışının kolaylaşması, işçilerin hak ve ücret taleplerini tehdit etmekte, baskı altına almaktadır.

Daha on yıl önce serbest sermaye hareketinden herkesin kazançlı çıkacağı zannediliyordu. Oysa değil yalnızca gelişmekte olan ülkeler, IMF bile sınırsız ve aşırı finansal entegrasyonun tehlikelerine işaret etmektedir. Bir ülkede sorun yaşanması, çabucak diğer ülkelerdeki sorunları da tetiklemektedir. Nitekim son krizde dünya çapında bir salgın olur korkusuyla bankaların kurtarılmasına yüz milyarlarca dolar akıtılmıştır.

Nihayet 2011 baharında IMF sermaye denetimi getirilmesini, özellikle kriz zamanlarında sermayenin sınır aşırı hareketinin kısıtlanmasını talep etmiştir.

İşin kötüsü kriz finansal da olsa sıkıntısını hep çalışanlar ve küçük esnaf çekmektedir. Krizlere yüksek işsizlik oranları eşlik eder, bu durum ücretleri daha da aşağı çeker. O yüzden çalışanlar iki kez mağdur olurlar. IMF (Amerikan hazinesinin desteğiyle) zor durumda kalan ülkelere bütçe kısıntısına gitmelerini talep eder. Bütçe kısıntısı ise mevcut sıkıntıyı önce durgunluğa, sonra krize (buhrana) götürür. IMF'nin ikinci talebi ise ulusal varlıkların haraç-mezat satılmasıdır. Satışlara finans kuruluşlarının hücum etmesiyle öldürücü darbe vurulmuş olur.

Küreselleşmenin başka bir etkisi, işçilerin pazarlık gücünü ortadan kaldırdığı için ücretleri daha da düşürmesidir. Sermaye hareketleri kolay ve hızlı, gümrük duvarları adamakıllı düşük olduğu için patronlar işçilere, daha az ücreti ve daha kötü çalışma şartlarını kabul etmedikleri takdirde üretimi başka bir ülkeye kaydıracaklarını söyleyebilirler. Beri yanda aynı patronlar hükümete dönüp “vergilerimizi düşürün, yoksa başka ülkeye gidebiliriz diye tehdit ederler. Ülkenin kapılarını ardına kadar açınca, ithalat da artınca işsizlik adamakıllı yükselir. Ülkeyi sermaye piyasalarının ve emtia piyasalarının volatalite risklerine maruz bırakır. Risklerin artması firmaları daha güvenli, ancak ekonomiye katkısı daha az olan sektörlere yönlendirir. Sonuçta hemen herkes zararlı çıkar.

Küreselleşmenin savunucuları vergilerin yüksek olmasının ülkenin rekabet gücünü azaltacağını iddia ederler. Vergilerin düşük tutulması ise sosyal harcamalara ayrılan bütçeyi kısıtlayarak yoksula bir darbe daha vurur. Sonuçta Amerika ve Avrupa dahil bazı ülkelerde küreselleşme işsizliği ve yoksulluğu artırırken Asya ülkelerinde ihracata dayalı büyüme imkanı sağlamıştır. Çin gibi bazı ülkeler artan üretim ve gelirin önemli bir bölümünü sosyal harcamalara, kamusal eğitime ve yeni istihdam alanlarına ayırmaktadır.

Toplumumuzdaki Değişimler

Piyasa güçleri, politikalar ve rantiyelik toplumsal eşitsizliği yükseltmek yanında toplumumuzda normları ve kurumları da değiştirmektedir. En önemli değişim, sendikalaşma oranının düşmesindedir. 1980'de Amerika'da %20 olan sendikalı işçi oranı 2010 da %12'ye inmiştir. Bu da ekonomik güç dengesizliği ve siyasi vakum doğurmuştur. Sendika koruması olmayan işçi daha da ezilmekte, kalan sendikalar üretimin başka ülkeye kaydırılacağı endişesiyle pazarlık gücünü kaybetmektedir. Ücreti az ama kötü bir iş, işsizlikten evladır.

Son 30 yıldır esnek işgücü piyasalarının ekonomiyi kalkındırdığı iddia edilmektedir. Bense tam aksini savunuyorum. İşçilerin iyi korunması ekonomik güçteki dengesizliği düzeltir. İş gücünün kalitesi artar, çalışanlar firmalarına daha bağlı olurlar, işlerine daha çok yatırım yaparlar, verimlilik artar. Oysa Amerika’da sendikalar engelleyici, esnemeyen, işgücünü verimsizleştiren kurumlar olarak görülmektedir.

Eşitsizliği etkileyen bir başka toplumsal güç de toplumda bazı gruplara, kadınlara, zencilere ve Latinlere karşı yapılan ayrımcılıktır. Bu grupların ücretleri ve varlıkları beyaz erkeklere nazaran bayağı düşüktür. Yoksulluk ile ırk ve hükümet politikaları arasında kuvvetli bir ilişki mevcuttur. Bazı azınlıklar aşırı yoksulsa ve devletin de yoksullara sağladığı eğitim ve sağlık imkanları kötüyse azınlıkların ayrımcılığı ve yoksulluğu katlanmış olur.

Gelir dağılımında devletin rolü

Tuhaf olan şu ki, bir taraftan yoksullar aleyhine eşitsizlik artarken diğer taraftan da zenginlerin vergileri düşürülmüştür. Vergide en yüksek dilim Carter zamanında % 70 ti, Reagan %28’e indirdi, Clinton %40’a çıkardı, nihayet Bush zamanında %35 te karar kılındı. İndirimin istihdam ve tasarrufu teşvik edeceği sanılıyordu ama sonuç hiç de öyle olmadı.

Son vergi politikasının en affedilmez yönü, sermaye kazançlarından alınan verginin %15 e düşürülmesidir. Bu durumda, gelirin önemli bir kısmını sermaye kazançlarından elde eden çok zenginlere neredeyse üste para verilecek. Bırakın spekülörleri, yatırımcıların bile az bir maaşla geçinmeye çalışanlardan düşük vergi vermesinin hiçbir mantığı yok. Üstelik sermaye kazançları gerçekleşinceye kadar yani varlıklar elden çıkarılınca kadar vergilendirilmiyor. Özellikle faizlerin yüksek olduğu dönemde bu erteleme epeyce fark yaratır. Neticede çok zenginlere her yönden vergi avantajı sağlıyoruz.

Zengin ve süper zenginler kendilerini korumak ve gelirlerini sağlama almak için şirketleri kullanmaktadırlar. Şirketler vergilerinin düşük, vergi yasasının bin bir çeşit boşlukla dolu olması için epeyce gayret etmişlerdir. Bazıları bu boşlukları öyle bir kullanırlar ki hiç vergi vermezler. Boşluklar ve özel istisnalar yüzünden 1950’lerde toplam gelirlere şirketlerin %30 olan vergi payı bugün %9’a düşmüştür. Aynı şekilde satıştan alınan vergi (KDV benzeri) nin payı çok yükselmiştir. Fakirler gelirin en büyük kısmını ihtiyaçlarına harcadığı için bir kez daha sistem aleyhlerine işlemiş olur.

Eğitime gelince; iyi bir eğitim almak giderek daha fazla oranda kişinin ailesinin varlığına, gelirine ve eğitim düzeyine bağlı hale gelmiştir. Genelde iyi bir üniversiteye gidebilmek için çok iyi bir ilk ve orta öğrenim gerekmektedir. Yoksulların kaliteli ilk ve orta öğrenimin bedelini ödeme gücü yoktur. Daha önceleri yoksulların ve zenginlerin çocukları aynı devlet okullarında karışık okumaktaydı. Artık iki kesim gerek okullar, gerekse yaşanan muhitler açısından git gide birbirlerinden uzaklaşmaktadırlar. Yoksul sınıflarda suç ve şiddet daha yaygın olduğundan sağlık, kişisel gelişme ve eğitim başarısı da yetersiz kalır. Varlıklı ailelerin çocukları iş hayatına atıldıklarında ailelerinin çevresi ve ilişkileri dolayısıyla başarı şansı yükselir.

Sonuç olarak öyle bir ekonomik ve sosyal sistem yarattık, öyle bir siyaset güttük ki cari eşitsizlikler yalnızca devam etmekle kalmayacak, fark git gide açılacaktır. Ekonominin finansallaşması, yani finans sektörünün milli gelirdeki payının artması da zengini daha zengin, yoksulu daha yoksul yapmaktadır.

BÖLÜM 4

Neden Önemli

Eşitsizliğin büyük olduğu toplumlar uzun vadede ne istikrarlı olabilir, ne de sürdürülebilirdir. Bir çıkar grubu elinde bütün gücü ve iktidarı tutuyorsa tüm toplumun değil, sadece kendi yararına olan politikaları belirlemeyi başarır. Böylece gelirler de doğrudan grubun cebine gider.

Ancak zenginler bir vakumda yaşamazlar; konumlarını sürdürmek ve varlıklarına varlık katmak için etraflarında işleyen bir topluma ihtiyaçları vardır. Yeterince vergi ödemedikleri takdirde başta eğitim olmak üzere tüm kamu hizmetleri aksar. Örneğin iş yerlerinde çalışacak kalifiye iş gücü bulamazlar. Dünyada eşitsizliğin en yüksek olduğu bölge olan Latin Amerika'da yaşananlar bize örnek olmalıdır. Bu ülkelerin çoğu on yıllarca iç çatışmalarla, yüksek suç oranlarıyla ve sosyal istikrarsızlıkla boğuşmuştur. Milli birlik yok olmuştur.

İstikrarsızlık ve Üretim

FED'in fitilini ateşlediği konut sorunu, her şeyin yolunda gittiği izlenimini veren bir tüketim furyası yaratmıştı. Ancak bunun geçici bir refah olduğu çabucak anlaşılmış, eşitsizlik çıkan krizde olağanüstü yükselmiştir.

Paranın aşağıdakilerden yukarıdakilere aktarılması tüketimi azaltır zira yüksek gelire sahip olanlar düşük gelirlilere oranla kazançlarının çok daha küçük bir kısmını tüketime harcarlar, %15-25 ini tasarruf ederler. Oysa alt gelir grupları gelirlerinin tamamını harcamak zorundadır. Sonuçta, yatırım ve ihracatta artış olmadığı takdirde ekonomi yavaşlar, işsizlik artar.

İşsizliğin müsebbibi toplam talep (tüketicilerden, şirketlerden, devletten, ihracatçılardan gelen ürün ve hizmet taleplerinin tümü) yetersizliğidir. Daha önce de söylediğimiz gibi bugün nüfusun %1'i toplam gelirin %20'sini elde etmektedir. Buradan sadece %5'lik bir miktar orta ve alt gelir guruplarına geçtiği takdirde tüketim %1 artıp, işsizlik oranı da %8.3'ten %6.3'e düşebilir. Bu aktarım ne kadar yüksek olursa işsizlik oranı da o ölçüde düşecektir.

Bush zamanında yapılan vergi indirimleri tüketimi teşvikte işe yaramayınca talebi yükseltmek FED'e düşmüştür. Esas görevi enflasyonu ve işsizliği düşük, büyümeyi yüksek tutmak olan FED tüketimi arttırmak için faiz oranlarını düşürüp bankalara para temin eder. Ancak normalde yatırımı teşvik etmesi gereken bu eylem her zaman öyle sonuç vermez. Teknoloji, konut gibi balonlara da yol açabilir. Balon patladığında ise durgunluk kaçınılmaz hale gelir.

Eşitsizlik düzeyi yüksek demokrasilerde siyaset de dengesiz olabilir ve dengesiz siyasetin dengesiz bir ekonomiyi yönetmesi ölümcül sonuçlar doğurabilir.

Görevi küresel ekonomik istikrarı korumak olan ancak yoksullara yönelik politikalarını şiddetle eleştirdiğim IMF bile geç de olsa eşitsizlik ve yoksulları göz ardı etmesinin yanlışlığını itiraf ederek 2011 raporunda şöyle demiştir:

“Görmekteyiz ki uzun dönemli büyüme gelir dağılımında eşitlikle doğrudan alakalı. Eşitsizlikte azalma ile sürdürülebilir büyüme, elele gidiyor. Nihayetinde istihdam ve eşitlik, ekonomik istikrar ve barışın yapı taşlarıdır. Bu gerçek, IMF'nin politikalarının ana unsuru olmalıdır”.

Yüksek eşitsizlik Ekonomide Verimliliği düşürür.

Cari ekonomik anlayış, ekonomik büyümenin motoru olarak özel sektörün rolünü vurgular. Çok başarılı, yaşamımızı değiştiren şirketlerimiz olduğu doğrudur, ancak sahne arkasında devlet vardır: bu şirketlerin başarısı, hatta tüm ekonomimiz, büyük ölçüde iyi işleyen bir kamu sektörüne bağlıdır. Dünya yaratıcı girişimcilerle doludur. Farkı yaratan, devlettir.

Her şeyden önce hükümet oyunun kurallarını belirler, yasaları uygulatır, toplumun ve ekonominin işlerliği için gereken yumuşak ve sert altyapıyı sağlar. Eğer devlet yolları, limanları, eğitimi ve temel araştırmaları temin etmez veya başkalarının temin edebileceği ortamı sağlamazsa normal iş dünyası gelişemez.

Modern bir toplum kolektif eylem gerektirir. Bu yatırımların gerçekleştirebilmesi için ülkenin birlikte hareket etmesi lazımdır. Bu yatırımlar özel sektörün kapasitesi dahilinde değildir. Bu alanlarda yetersiz yatırım tüm toplumun aleyhine olur. En değerli varlığımız olan vatandaşlarımıza en verimli şekilde işlerlik kazandıramayız.

Rantiyelik ekonomiyi çeşitli biçimlerde çarpıtır. Eskiden yetenekli gençlerimiz birbirinden farklı mesleklere yönelirdi. Şimdi ise bunların çoğu finans alanına giriyor. Diğer sektörler onlara yeterince cazip gelmediği için toplamda inovasyon azalıyor. Oysa araştırma geliştirmeye yönelseler durumumuz çok daha farklı olurdu.

Rantın ekonomiye / topluma bir bakışta fark edilmeyen bedelleri de vardır. GSMH hesaplanırken çevre maliyeti dikkate alınmaz. Kaydedilen büyümenin sürdürülebilir olup olmadığına bakılmaz. Bir doğal kaynak yeryüzüne çıkarıldığında eğer bu zenginlik toprak üstünde insani veya fiziki sermayeye yatırım maksadıyla kullanılmıyorsa, ülkenin zenginliği azalıyor demektir. Balık stoklarının veya yeraltı sularının tükenmesinden doğan büyüme de aynı şekilde geçicidir, fakat istatistikçilerimiz bundan hiç söz etmezler. O yüzden GSMH hesapları gerçeği yansıtmamaktadır.

Rantiyeliğin bir amacının da yasa ve yönetmelikleri kendi çıkarlarına göre şekillendirmek olduğundan söz etmiştik. Bunu yapabilmek için hukukçulara ihtiyaç vardır. Amerika'ya “%1'in, %1 için, %1 tarafından yönetimi” diyebileceğimiz gibi “hukukçuların, hukukçular için, hukukçular tarafından yönetimi” de diyebiliriz. Amerika'nın 44 başkanından 26'sı, kongrenin %36'sı hukuk kökenlidir.

Politikamıza yön veren %1 aynı anda hem şahsi hem de toplumsal çıkarları birlikte gözetmemekle kalmaz, dış politikayı da çarpıtır. Örneğin Bush'un Irak savaşına girme sebebi diktatörün tekini ortadan kaldırmaktan ziyade Irak petrolünün cazibesi ve Bush yandaşlarının (başkan yardımcısı Dick Cheney'in Halliburton şirketi dahil) buradan elde edeceği muazzam kârlardır. Savaşın en fazla yararlananlar en üsttekiler olduğu halde bedelini en az ödeyen onlardır. Tanımı itibarıyla dış politika, ulusal çıkarları ulusal kaynaklarla dengeleme sanatıdır. Söz sahibi olan en üst hiç bedel ödemeyince denge ve temkin de uçup gidiyor. Girdiğimiz füzuli maceralarda şirketler ve yükleniciler akıl almaz paralar kazanıyorlar.

Alt gelir gurubunun karşı karşıya kaldığı yetersiz beslenme, işini ve evini kaybetme korkusu, emeklilikte geçinme endişesi, çocukların eğitimi gibi sorunlar iş yerinde üretkenliği adamakıllı düşürür. Acil ihtiyaçlar için yeterli paraya sahip olmamanın yarattığı stres öğrenmeyi ve doğru kararlar almayı çıkmaza sokar, yeni beceriler edinmelerini güçleştirir. Çalıştıkları işyerine olan sadakatleri, başkalarıyla iş birliği yapma ve geleceğe yatırım yapma hevesi kaybolur. Bundan da üretkenlik ve neticesinde tüm ekonomi zarar görür. Her şirket bilir ki mutlu iş gören, verimli iş görendir. Komünist Rusya'da iş gören ücretlerinin düşüklüğü ekonominin çökmesinde büyük rol oynamıştı. Şöyle bir söz dolaşıyordu ortalıkta: “ Onlar bize ücret ödüyormuş gibi yapıyorlar, biz de çalışıyor gibi yapıyoruz.”

Ekonomistler “nisbi - göreceli” gelir ile “nisbi yoksunluk” kavramlarından söz ederler. Bireyin kendini iyi hissetmesi için önemli olan yalnızca bireyin mutlak kazancı değil, başkalarının kazancına olan orandır. Tüketim yaparken de hep başkalarıyla aşık atmaya, onlardan geri kalmamaya çalışır. O yüzdendir ki bir çok kişi gelirinin üstünde harcama heveslisidir. Buna erişemeyince de bütün yaşama sevinci, kendisinin ve ailesinin gözünde değeri düşer.

En üsttekiler vergi kanunlarındaki özel maddelerle korunmaktadırlar. Örneğin sermaye kazançlarından düşük vergi alınması, sermaye kazancı teriminin geniş bir tanımı olması, bireysel ve kurumsal vergilerdeki boşluklar gibi.

Zenginlere tanınan vergi kolaylıkları bütçe açığını ve ulusal borcu adamakıllı yükselttiğinden eğitim, altyapı ve teknoloji için bütçeden ayrılan pay azalır. Kimse kendi başına başarılı olamaz. Gelişmekte olan ülkelerde akıllı, çalışkan ve dinamik olduğu halde yoksulluktan kurtulamayan pek çok insan vardır. Yetenezsiz veya gayretsiz olduklarından değil, iyi işlemeyen ekonomilerde çalıştıkları için. Amerikalıların hepsi nesiller boyu ülkenin kolektif çabaları sonucu ortaya çıkmış olan fiziki ve kurumsal alt yapıdan yararlanırlar. Acı olan, en üst %1 sistemin sağladığı bu faydaların en büyük kısmını kendi lehlerine çevirmeye kalkışmaları ve belki de tüm sisteme zarar vermeleridir. Şimdiye kadar sahip olduğumuz ve fair play, fırsat eşitliği, topluma bağlılık gibi erdemleri içeren Amerikan kimliği erozyona uğramaktadır.

BÖLÜM 5

Demokrasi Tehlikede

Ülkenin sınırlarının çözümlenebilmesi için ülkenin birlikte, işbirliği içinde hareket etmesi gerektiğini söylemiştim. Birlikte hareket etmemizi sağlayan resmi kanal ise hükümettir.

Neler yapılması gerektiği konusunda görüşler farklı olacaktır. O yüzden kollektif eylem zordur. Çaresi uzlaşmaktır. Uzlaşma ise güvene dayanır. Bugün bir gurup ödün verir, ertesini yıl bir başka. Herkesin adil muamele göreceğine ve önerilen önlem işe yaramazsa farklı bir önlem uygulanacağına güvenmesi gerekir. Güven ve işbirliği toplumun her alanında önemlidir. Aksi takdirde sistemimiz çalışmaz.

Tarih boyunca serpilip gelişen ekonomiler hep “sözüm senettir” denen ve el sıkışmanın kontrat sayıldığı ekonomiler olmuştur. Sosyal bilimciler bunu “sosyal sermaye” diye adlandırır. Sosyal sermayesi fazla olan ekonomiler daha üretkendir; tıpkı beşeri ve fiziki sermayesi fazla olanlar gibi. Her an aldatılma korkusu olmayınca sigortalara, karmaşık kontratlara, açılan davalara emek ve para harcamaya gerek kalmaz.

Himalayalardaki Bhutan’da ormanları korumayı ilke kabul eden halk sadece ihtiyacı kadar, belli sayıda ağaç keser. İster Bali, ister Atakama çölü olsun karmaşık sulama sistemine dayanan toplumlar kanallarını işbirliği içinde korur ve yönetirler. Beri yanda Özbekistan’a gittiğimde sosyal sermaye erozyonunun sonuçlarına tanık olmuştum. Tarım seraları camsızdı. Zira takılan camlar çalınıyordu.

Sovyetler Birliğinin çöküşünden sonra üretimde kaydedilen büyük düşüşün sebebi önce anlaşılammıştı. Sonra görüldü ki 74 yıllık komünist idare sivil toplum kuruluşlarını baskı altında tutarak sosyal sermayeyi de eritmişti.

Rusya bir zamanlar ki Amerika’nın “Vahşi Batısından” daha kanunsuz, “Vahşi Doğu” olmuştu. Rusya ne planlı, ne Pazar ekonomisine sahip, sistemik bir vakum içine girmişti.

Sosyal normlar üzerine yürütülen son araştırmalar göstermektedir ki insanlar başkalarının da öyle yaptığına emin oldukları zaman kendileri için yararlı fakat başkaları için zararlı bir eylemden kaçınıyorlar. Fakat bunun aksi de doğru. Bu önemli bir noktaya işaret etmektedir. Başkaları yapılmaması gereken şeyleri yapıyorsa, kendileri de kendi olumlu davranışları bir kenara bırakıp onlara uymaya meyyaldirler.

Siyasette, finans sektöründe ve iş yerlerinde sosyal bağlarımız ve güvenimiz yok olmaktadır. Bunun eninde sonunda yaygın etkilerini göreceğiz.

Hükümetler ve toplumlar politikalarla, kanunlarla, bütçe tahsisleriyle sosyal sermayeyi güçlendirir veya zayıflatırlar. Eşitsizliğin kontrolsüz bir şekilde metastaz yapmasına izin vermek suretiyle Amerika sosyal sermayenin çöküşünün, hatta toplumsal çatışmanın yolunu açmaktadır.

Toplumsal işbirliğinin mutlak elzem olduğu arena siyasettir zira herkesi ilgilendiren kolektif kararlar siyasette alınır. Tabi ki yaşamı organize etmenin başka yolları da vardır. Polis devletleri kuralları koyar, tehdit eder ve itaat etmeyeni cezalandırır. Fakat bu toplumlar iyi işlemezler. Kuralları uygulatanlar her an her yerde olamazlar ki itaat edilip edilmediğini görsünler. Üstelik bu kural ve yönetmeliklerin adil olmadığına inanılıyorsa ihlal etmek için halk elinden geleni yapar. Üretkenlik düşer, hayat çekilmez olur.

Oysa Demokratik alternatifte bireyler güven içinde, hak ve sorumluluklarının bilinci ile davranırlar. Siyasi sisteme karşı duyulan hayal kırıklığı ve bunun adil olmadığı inancı siyasi sistemin dışında kargaşaya yol açar; Wall Street eylemi gibi. Bu şekilde bir eylem siyasi sistemde reforma yol açtığına etkileri olumlu olabilir. Ancak siyasi sistem bu reformlara karşı koyarsa toplumda yabancılaşma ve ayrışma başlar.

Küreselleşme, Eşitsizlik ve Demokrasi

Küreselleşmenin Amerika'da ve diğer ülkelerde elitler tarafından kendi çıkarlarına göre yönetilmesi demokrasinin altını oymuştur.

En çarpıcı örnekler, aşırı borçlanmış ülkelerde görülür. Borçlu ülkelerin kendi kaderlerini alacaklılara teslim etmesi küreselleşmenin başlamasıyla ortaya çıkmamıştır. 19. yy da zengin ülkelerin bankalarına borçlanan yoksul ülkeler borçlarını ödeyemeyince askeri darbe veya bombardımana maruz kalıyorlardı. Meksika, Mısır, Venezüella bunu yaşamıştı.

II. Dünya savaşı sonrasında borçlu ülkeler IMF'yi bilerek kabul ettiler: uluslararası alacaklıları temsil eden bir kuruma kendi ekonomik egemenliklerini teslim ettiler.

Yoksul ülkelerin bunu yapması hadi gene anlaşılabilir fakat ileri sanayi ülkelerinde de aynı şey oluyor. Avrupa'da önce Yunanistan, sonra İtalya, IMF'nin Avrupa Merkez Bankası ve Avrupa Komisyonu ile birlikte hareket ederek politikaları dikte etmesine sonra da programın gidişatın gözlemlemesi için teknokrat hükümetler atmasını kabul ettiler. Yunanistan katı kemer sıkma programını halkoyuna sunmaya teşebbüs edince Avrupalı yetkililer ve bankacılar hop oturup hop kalktılar. Yunan halkı teklifi reddederse alacaklılar paralarına kavuşamayacaklardı.

Finans piyasalarının taleplerine boyun eğmek yalnızca batmanın eşiğine gelmiş ülkelere mahsus değildir; sermaye piyasalarından borçlanmak zorunda olan her ülke için geçerlidir. Eğer ülke finans piyasalarının beklentilerini yerine getirmese reytingleri düşürmekle, paralarını çekmekle, faizleri yükseltmekle tehdit ederler. Tehditler genellikle işe yarar. Finans piyasaları istediklerini elde ederler. Ülkede hür seçimler olabilir fakat seçmenlere de söylendiği gibi, yapacak başka bir şey yoktur.

Finans piyasalarını savunanlar, açık sermaye piyasalarının bir erdeminin de “disiplin” sağlamak olduğunu iddia ederler. Oysa piyasalar kafasına estiği gibi not verir, bir bakarsın A vermiş, arkasını dönmüş F vermiş. Disiplincidir. Miyopturlar; tüm ülkenin değil finansörlerin çıkarlarını gözetten siyasi ve ekonomik maşaları vardır. Giriş çıkış tamamen serbest olduğu için bir gecede tüm parayı ülke dışına çıkarmakla tehdit ederler, özellikle de kısa vadeli sermaye akışını. Bu tür bir liberalizasyon ülkede ekonomik büyümeyi sağlamak bir yana, istikrarsızlık ve eşitsizliğe yol açar.

Aslında küreselleşmenin yarattığı sorunlar çok daha derin, çok daha yaygındır. Dünya çapında küreselleşme uzmanı Harvardlı Prof. Dani Rodrik'in dediği gibi aynı anda hem demokrasiyi, hem ulusal egemenliği, hem de tam ve katıksız küreselleşmeyi yürütmek mümkün değildir.

Sıklıkla şirketler isteklerini uluslararası arenayı ve kurumları kullanarak elde ederler. Dünya Ticaret Örgütü ülkeleri finansal liberalizasyonu kabul etmeleri ve yabancı bankaların ülkeye girmesine izin vermeleri için zorlamış, ekonomi ve toplum için yararlı olacak yönetmelikler çıkarmalarını engellemeye çalışmıştır. Uruguay anlaşması tüm dünyaya öyle bir telif hakları sözleşmesi empoze etmiştir ki, gelişmiş-gelişmemiş bütün ülkeler ve küresel bilim bundan zarar görmekte, bilginin serbestçe akışını önleyerek şirketlere tekelleşme ve rant sağlamaktadır. Üstelik ülkenin kendi telif hakları rejimini kendi belirleme hakkını elinden almaktadır. Bilginin ilerlemesi ve yayılması, araştırma ve inovasyon teşvikleri konusunda ülke kararlarını kendi veremez. DTÖ'nün taleplerine uygun bir rejim seçmek zorundadır.

Başka örnekler de çok. Amerika, Singapur'un sakıza getirdiği yasağı, Şilinin istikrar sağlayan sermaye denetimini, bazı ülkelerin gaz yutan Amerikan arabalarının ithaline getirdiği kısıtlamayı engellemek için çok uğraşmıştır.

Kısacası bugünkü şekliyle küreselleşme demokrasilerimizde seçme haklarımızı kısıtlamakta, ekonomi ve toplum için gerekenleri yapmamızı güçleştirmektedir.

Bu arada Amerika'nın da diğer ülkeler üzerinde etkisi git gide azalmaktadır. Yıllarca onlara ekonomi, kurumsallaşma, demokrasi, mali disiplin ve dengeli bütçe nutukları çektik, artık inanırlılığımızı yitirdik. Parayla siyasetçi satın alınıp istenen yasaların çıkarıldığı, yoksulu gözetmeyen bir sistem olarak görülüyoruz.

Küresel düzen de değişiyor. Yükselen piyasalar uluslararası forumlarda söz sahibi olmak istiyorlar. Küresel ekonomik politikayı belirleyen en zengin sanayi ülkelerinin oluşturduğu G-8 den G-20 ye geçmek zorunda kaldık. Çin artık ikinci en büyük küresel ekonomi, ikinci en büyük ticaret ekonomisi, en büyük imalat ekonomisi, en büyük tasarruf ülkesi ve küresel gaz salınımına en fazla katkı yapan ülkedir.

Küresel ekonomik kurumların ve düzenlemelerin yönetiminde ve ekonomik güç dengesinde değişiklik yapılması kaçınılmaz olmuştur.

BÖLÜM 7

Herkes için Adalet mi Dediniz?

Eşitsizlik Hukukun üstünlüğüne Darbe Vuruyor.

Her sabah tüm Amerika'da öğrenciler Amerikan bayrağına ve onun temsil ettiği Cumhuriyete, tek ulusa, herkes için özgürlük ve adalete bağlılık yemini ederler. Bu yemin Amerikan kimliğinin özüdür. Biz hukukun her şeyden üstün olduğu, aksi kanıtlanıncaya kadar bireyin suçsuz olduğu, herkesin kanun önünde eşit olduğu bir ülkedeyiz. Şimdiye kadar bu ilkeleri başka ülkelere de yaymaya çalıştık.

“Hiç kimse bir ada değildir” der şarkı. Herhangi bir toplumda kişinin her yaptığı başkalarına yarar veya zarar verir. Başkalarını incitenler eylemlerinin sonuçlarına katlanmak zorunda değillerse, incitmek ya da gerekli önlemleri almak için çaba sarf etme gereği duymayabilirler. Bu yüzden başkalarının sağlığına, mülklerine ve çevreye zarar verilmemesi için yasalar koyuyoruz.

Kişinin yaptıklarının bedelini ödememesi, örneğin üretimden doğan çevre kirliliği, bir tür sübvansiyondur; emek ve sermayenin bedelini ödememekle eş değerdir. Bazı şirketler maliyeti yükselterek istihdamı azaltacağı iddiasıyla kirletmenin bedelini ödemek istemezler. Oysa istihdam sorumluluğu onlarda değil, parasal ve mali politikalarladır.

Konut balonunda bankalar eğitimsiz, finanstan anlamayan kişileri hedef alarak onlara yüksek faizli, içinde bir sürü ek masraf barındıran mortgage’lar sattılar.

İflas yasası bireye yeniden başlaması için bir fırsat vermek amacıyla düzenlenmiştir. Bazı koşullarda borçların affedilmesi kavramı İncil’e kadar gider.

Hemen hemen her ülkenin bir icra-iflas yasası vardır. Bu yasalar borçluyu kayıran türden de olabilir, alacaklıyı kayıran türden de. Nasıl olduğu ve nasıl etki yaptığı tabii ki çok önemlidir. Yeni yasalarla bankalara yeni haklar tanınmış, borcunu ödeme güçlüğü çekenlerin varlıklarının elinden alınması kolaylaşmıştır. Bu da zor durumda olan birçok orta gelirliyi daha güç durumda bırakmıştır. Finans sektörü burada da hukuku kendi çıkarlarına göre yönlendirmeyi becermiştir.

Yargılama, maliyeti yüksek bir sistemdir. Bu masrafların büyüklüğü ve kimin üstleneceği sistemin nasıl tasarlandığına bağlıdır. Masrafları taraflar kendileri ödeyecekse bu haksız bir sistemdir. Yargı yavaş işlerse başka bir haksızlıktır:

Geciken adalet, adalet değildir. Şirketler her türlü masrafı üstlenecek ve gecikmelerden etkilenmeyecek güce sahip oldukları için şirketlere karşı dava açmak ve sonuç almak adanıklı zordur. Öyle ki Amerikan hukuk sistemi “ Herkes için Adalet” olmaktan çıkmış.” Gücü yetene Adalet ” haline gelmiştir.

BÖLÜM 8

Bütçe Savaşları

Şimdi hatırlaması zor olabilir ama henüz 15 yıl kadar önce ülkenin bütçe fazlası GSMH’nin %2 si kadar büyük bir miktara ulaşmış, kontrol edilemeyen bütçe açıkları ülke gündeminin baş kösesine oturmamıştı. Bütçe fazlası o kadar büyüktü ki, Fed Başkanı Greenspan tüm ulusal borçların ödeneceğinden, böylece para politikasını yönetmenin zorlaşacağından endişe ediyordu.

Çok vakit geçmeden fazlalık dört faktörün etkisiyle açığa dönüştü. Birincisi, Bush döneminde zenginlere tanınan vergi indirimleriydi. İkincisi, Irak ve Afganistan savaşlarının getirdiği yükü. Savaş sırasında askeri harcamalar yüz milyarlarca dolar arttırıldı, hem de namevcut düşmanlara

karşı çalışmayan silahların yapımı için. Sonunda Amerika'nın askeri harcamaları bütün dünyanın toplam askeri harcamalarının üstüne çıktı.

On binlerce Iraklı ve Afgan, binlerce Amerikalı genç savaşlarda ölür veya sakat kalırken Halliburton gibi ihalesiz mal veya hizmet satan yükleniciler elde ettikleri aşırı kârları koyacak yer bulamıyorlardı. Tabi bu karların bir kısmı seçim kampanyalarına bağış olarak geri dönüyordu.

Bütçe açığını arttıran üçüncü faktör, ulusal sağlık sigortası yasasına konan bir madde ile devletin ilaç satın alırken ilaç şirketleriyle pazarlık etmesinin önlenmesiydi.

Dördüncü ve en önemli faktör büyük krizdi. Bütün krizler gelirleri düşürüp harcamaları arttırır. 2008 krizi de ülkenin mali pozisyonunu ters yüz etmiştir.

Bütçe açığına çeki düzen vermek için öncelikle bu meseleler ele alınmalı, yani vergiler yükseltilmeli, savaşlar bitirilmeli, ilaç pazarlığı yapılmalı ve en önemlisi istihdam arttırılmalıdır.

Bush 2003'de sermaye ve temettü kazançlarının vergisini %15 'e indirtti. Bu oran ücret ve maaş gelirlerinden alınan verginin yarısının da altındadır. Çeşitli kılıflar altında finans sektörünü sübvansede ediyoruz. Artık finans sektörüne bazı vergiler, örneğin mali akit vergisi gibi, döviz alım satım vergisi gibi vergiler konması için artan bir talep var.

Yeni vergiler konması basit bir ilkeye dayanır. "Paranın olduğu yere git" Para da ha bire en üste gittiğinden, yeni vergiler de oraya getirilmelidir. İyi tarafı şu: zenginler pastadan o kadar büyük pay kapıyor ki onların vergisinin birazcık arttırılması bütçeye büyük katkı yapacaktır.

Bütçe açığını vergilere dokunmadan azaltabilmek ancak harcamaları kısmakla, yani devleti küçültmekle mümkündür. Eğitim, araştırma ve altyapı ödeneklerini azaltmadan askeri harcamalar kısıtlanmalıdır. Eğitime ve çevreye yatırım ise kalifiye işgücünü ve teknolojiyi geliştirmek suretiyle yüksek geri dönüş sağlayan, açığın kapanmasına katkıda bulunan faydalı yatırımlardır.

Avrupa Faktörü

Avrupa'daki kriz bir kaza olmamakla birlikte borç, bütçe açığı veya sosyal devlet harcamaları dolayısıyla da ortaya çıkmamıştır. Sebebi aşırı kemer sıkma ve hatalı para politikalarıdır.

Euro ilk piyasaya sürüldüğünde akli başında ekonomistler kuşkuyla yaklaşmışlardı. Genel olarak döviz fiyatlarında ve faiz oranlarında oynamalar ekonominin kendini uyarlaması için elzemdir.

Eğer bütün Avrupa ülkeleri aynı şokla sarsılsaydı kambiyo ve faiz oranlarında tek bir ayarlama herkes için kurtarıcı olacaktı. Fakat farklı ülkeler farklı şoklar yaşadı.

Euro, iki uyum mekanizmasını ortadan kaldırmış ve yerine bir şey koymamıştı. Ortak para fikri politik bir karardı, mali açıdan işe yaramadı.

Avrupa'ya söyle bir göz attığımızda en iyi durumda olan ülkelerin İsveç ve Norveç olduğunu görüyoruz. Her ikisi de büyük kamu harcamaları olan sosyal devlet, ancak Euro kullanmıyorlar.

İngiltere de Euro kullanmıyor ancak kemer sıkma politikaları izlediği için o da pek iyi durumda değil.

Ne yazık ki Kongre üyelerinden çoğu Amerika'nın da "kemer sıkma ve küçük devlet" rejimi uygulamasını istiyor. Oysa görülmüştür ki vergi ve kamu harcamalarında artış ekonomiyi stimüle etmekte, aksi ise daraltmaktadır. Tarihte de bu böyleydi. Resesyonların sebebi talepte azalmadır. Hükümet harcamayı azaltınca talep daha da düşer, işsizlik artar.

Herbert Hoover'in kemer sıkması 1929'daki borsa çöküşünü büyük buhrana çevirmiştir. IMF'nin Doğu Asya ve Latin Amerika'da kemerleri sıktırması daralmayı krize çevirmişti. Şimdi de İngiltere, Latvia, Yunanistan ve Portekiz'de aynı durumu yaşıyor. İnsanlar nedense bir türlü ders almıyor. Aksine kamu harcamaları başarılı sonuç veriyor. Büyük buhrandan Amerika'yı kurtaran da o olmuştu.

Kamu harcamaları arttıkça GSMH katlamalı olarak artar. Eğer bu harcamalar yapısal reformlar gibi yüksek verimli yatırımlara giderse, katsayı daha da artar. Ancak yapısal reform deyince eskimiş ve verimsiz sektörlerden yenilikçi, katma değeri yüksek sektörlerle geçiş anlaşılmalıdır, çalışanların işine son vermek veya maaş / ücretleri düşürmek değil.

BÖLÜM 9

Makroekonomik politika ve Merkez Bankası

Herşey %1 tarafından, %1 için

Halkın durumunu hiçbir şey makroekonomi, yani ülkede tam istihdam ve büyüme olup olmadığı kadar etkilemez. Makroekonomik politikalar çöktüğünde işsizlik arş-ı alaya çıkar. Bunun da acısını en fazla alttakiler çeker.

Politika belirleyicilerin en önemli sorumluluğu ekonomide istikrarı korumaktır.

Verilecek kararlar, yapılacak tercihler karmaşıktır; bazı ödünler gerektirir. Enflasyonla işsizlik arasındaki tercihte düşük enflasyonun seçilmesi işsizliği arttırır, iş görenler sıkıntıya düşer. İşsizliğin önlenmesi ise enflasyonu yükselttiği için faiz geliri olanların kazançlarını düşürür. Enflasyon %2'nin altında tutulmaya çalışılacağına işsizlik %5'in altına indirilmeye çalışılıyorsa her şey ne kadar farklı olurdu.

Yüksek işsizlik oranı yalnızca işsiz kalanları etkilemez; ücretlerin düşmesine de yol açarak geri kalan %99'u zor duruma sokar. Merkez bankalarının para politikaları onlarca yıldır acımasızca tek taraflı işliyor: Tam ücretler yükselmeye yüz tutmuşken enflasyona odaklanıp faizleri yükseltiyor, kredileri daraltıyorlar, işsizliği arttırıyorlar.

Her zaman üst %1 in arkasında olan FED faizler düşük tutulursa borsanın yükseleceğini savunuyor. İyi de borsada hisse senedi sahibi olanlar kimler? Zenginler.

Fed bankalara sifıra yakın faizle borç verir. Bankalar da dönüp bu parayla yüksek faizli devlet tahvili alırlar. Böylece oturdukları yerde para kazanırlar.

Bankalar ayrıca Fed'e de mevduat koyup vergi verenlerin sırtından o şekilde de faiz kazanırlar. Üstelik bu durum diğer kredilerin azalmasına yol açar.

Alışıl gelmiş düşünce tarzı, merkez bankalarının bağımsız olması gerektiği yolundadır. Siyasi baskılara maruz kalırlarsa siyasetçiler para politikasını kısa vadede kendi çıkarlarına, fakat uzun vadede ülke aleyhine olacak şekilde yönlendirirler. Seçimler öncesinde harcamalar çok artar sonra toparlaması zor olur.

Oysa Amerika ve Avrupa Merkez Bankaları son krizde doğru bir performans sergilememişler, daha az bağımsız olan Çin, Brezilya ve Hindistan merkez bankalarından zayıf kalmışlardır. Sebebi aşıkardır: Amerika ve Avrupa merkez bankalarını finans sektörü ele geçirmiştir. Bankacılar düşük enflasyon, kuralsız finans sektörü ve gevşek denetim talep etmişler ve bu taleplerine kavuşmuşlardır.

Merkez bankasının siyasi süreçten bağımsız olması isteniyorsa yönetim kurulu geniş bir tabanı temsil etmelidir; yalnızca finans sektörünü değil. Hatta bazı ülkelerde çıkar çatışması olmasın diye bu sektörden temsilci bulunması yasaktır. Akademisyenler, STK ve sendika temsilcileri ne güne duruyor?

BÖLÜM 10

İleriye Doğru

Başka Bir Dünya Mümkün

Kendimizi aldatmanın gereği yok. Amerika artık fırsatlar ülkesi değil.

Neler olduğunu anlamamız için günümüzün 20'li yaş gençlerinin tecellisine bakmak yeter. Coşku ve hevesle yeni bir hayata başlamaları gerekirken çoğu korku ve endişe içinde iş arayacak. İş bulacak kadar şansları yaver gitse bile ücretleri öyle düşük olacak ki aileleriyle yaşamaya devam etmek zorunda kalacaklar.

Aileleri deseniz, bir taraftan çocukları, bir taraftan da kendileri için sıkılacaklar ya işlerini veya evlerini kaybederlerse, ya pahalı tedavi gerektiren bir hastalığa yakalanırlarsa diye. Devlet Sağlık Sigortasında ha bire kısıntıya gidiyor. Sosyal Güvenlik kurumlarının geleceği ne olacak?

Oysa başka bir dünya mümkün. Temel değerlerimizle uyumlu, halkın çoğu için daha çok fırsat, demokrasi, ulusal gelir ve yaşam standardı sunan bir toplum olabiliriz. Bizi aksi yöne çeken bazı piyasa güçleri var. Bu güçlere yön verenler ise siyaset, kural ve yönetmelikler, merkez bankası vb. düzenleme kurumları.

Amacımız zengin düşmanlığı değil. Amacımız verimlilik ve adalet. Üsttekilerin bir kısmı topluma muazzam katkı sağlıyor. Ancak çoğu gelirlerini ranttan elde ediyor.

Toplumumuza eğitim, teknoloji, altyapı yatırımı yapmak ve sıradan vatandaşlara daha fazla güvence sağlamak daha üretken ve dinamik bir ekonomi yaratacak ve bu durum en üst %1'e de fayda sağlayacaktır.

Büyük buhranın en sıkıntılı döneminde demişlerdi ki piyasa güçleri eninde sonunda galip gelecek ve işsizlik sona erecek. Keynes da bu iddiaya şöyle cevap vermişti: “Evet, uzun vadede piyasalar düzelebilir fakat uzun vadede ölmüş oluruz.”

Ekonomimize nasıl çeki düzen vereceğimizi düşünürken GSMH fetişizmine yenik düşmemeliyiz. GSMH ekonomik performansın iyi bir ölçüsü değildir; halkın çoğunun yaşam standardındaki değişimleri doğru yansıtmadığı gibi büyümenin sürdürülebilir olup olmadığını da söylemez.

Gerçek bir ekonomik reform gündemi aynı anda üretkenliği, adilliği ve fırsatı içermelidir. Ekonomik sistemimizin ciddi ve yaygın sapkınlıkları var fakat aşağıdaki verilerin yerine getirilmesi büyük fark yaratacaktır.

Rantiyeliğe azaltıp oyun alanını hizaya sokma;

1) Finans Sektörünü Küçültme

- a) Aşırı büyük ve birbiriyle girift finans kurumlarını küçültmek. Kriz durumunda hep bunların kurtarılmasına kaynaklar gidiyor.
- b) Bankaları daha saydamlaştırmak. Bankaların çıkardığı devlet garantili türev ürünleri Warner Buffet’in deyişiyle “ Kitlemel imha finans silahları”
- c) Bankalarda ve kredi kartı şirketlerinde rekabeti arttırmak. 21.yy’a yakışan elektronik ödeme mekanizmaları kuracak teknolojiye sahibiz fakat türlü biçimde cebimizi oyan çağdışı kart sistemini hala koruyoruz.
- d) Bankaların nerdeyse zorla kredi vermelerini ve aşırı yüksek faiz uygulamalarını zorlaştırmak.
- e) Vergi Kaçırma yolunu açan off shore bankacılığını kapatmak.
- f) Daha sert ve etkin biçimde uygulanan rekabet kuralları koymak. Bankacılık rekabetin yetersiz olduğu tek sektör değildir. Ekonomideki sektörlere şöyle bir baktığımızda çoğuna bir, iki, üç, bilemediniz dört firmanın egemen olduğunu görürüz. Egemen firmalar rekabeti, hatta inovasyonu bastırarak araçlara sahiptir.
- g) İcra-İflas yasasında kapsamlı bir reform. Her borç alıcı ile vericinin rızası ile gerçekleşir. Fakat burada taraflardan biri piyasayı çok daha iyi tanıdığı için bilgide ve pazarlık gücünde asimetri doğmuştur. Dolayısıyla ortada bir hata varsa sorumluluğun ağırlığı borç verendedir, borç alanda değil.
İcra yasasının borçluyu mağdur etmeyecek şekilde düzeltilmesi bankaları daha tedbirli davranmaya itecektir.
- h) Devletin ulufe dağıtımına son vermek. İster kamu varlıklarının kiralanmasında/satışında, ister satın alma ihalelerinde değerinin çok altında, adeta adrese teslim muamele de bir tür devletten, daha doğrusu halktan zengine varlık transferidir; kamu yatırımlarına yönlendirileceğine zenginlerin ceplerine yönlendirilmiş olur.
- i) Gizli-açık sübvansiyonlara son vermek. Boşluklar, istisnalar, muafiyetler ve tercihler hep vergi yasasına yerleştirilmiş, şirketleri koruyup kollayan ianelerdir.

- j) Hukuk reformu, adalete ulaşmayı demokratikleştirmek, silahlanma yarışına bir son vermek. Yargı sistemi herkes için eşit değil, bazılarına muazzam şans sağlıyor. Ancak tüm yapılması gerekenleri burada sıralamak imkansız.
- k) Vergi Reformu. Yukarıda saydığımız önlemler kapsamlı, adil, açık ve gediklere yer vermeyen bir vergi reformu olmadan yeterince ekonomik verimlilik ve eşitlik sağlamaz.

Vatandaşa Yönelik olarak;

- a) İyi Eğitim Sağlamak
Fırsat eşitliğine en fazla katkı yapan etken eğitim imkanları eşitliğidir. Bu konuda devlete çok büyük görev düşmektedir.
- b) Sıradan Amerikalının tasarruf yapmasını teşvik etmek.
Zenginler çeşitli vergi oyunlarıyla kendilerine bir tür teşvik sağlamış olurlar. Ücretlilerin böyle bir imkanı olmadığından tasarruf etmeleri de pek mümkün olmaz. Özellikle ilk defa ev alacaklara özel imkanlar sağlanmalıdır.
- c) Herkes için Sağlık
Sağlık sistemimizin sorunu çok para harcamamız değil, paramızın karşılığını alamayıp ve pek çok kimsenin yeterince sağlık hizmeti alamamasıdır. Sistem, ilaç şirketlerinin esiridir. Bu da eşitliğe darbe vurmaktadır.
- d) Diğer sosyal koruma programlarının güçlendirilmesi.
Bu kriz işsizlik sigortasının ne denli yetersiz kaldığını kanıtlamıştır. Krizin derinliğine bakılırsa, yakın gelecekte uzun dönemli işsiz sayısında önemli artışlar görülecektir.

Küreselliği yumuşatmak

Küreselleşme bir bütün olarak toplumun yararına da olsa, şirketler ve diğer çıkar odakları durumu kendi lehlerine döndürmüşlerdir. Üretimi başka ülkeye kaydırma tehdidiyle ücretlerde ve sosyal haklarda kısıntıya gitmek sıkça başvurulan bir yöntemdir. Bu koşullar altında anti küreselleşme hareketinin büyümesi, tamamen anlaşılabilir bir durumdur.

Küreselleşmenin daha dengeli bir hale getirilmesinin çeşitli yolları vardır.

Bir çok ülkede sıcak paranın bir girip bir çıkması ülkede yıkıcı etki yapmış, ekonomik ve finansal krizler şeklinde ortalığı alt üst etmiştir. Özellikle kısa dönemli, spekülatif türde olanlar olmak üzere sınır ötesi sermaye akışlarına bir denetim getirilmesi lazımdır. Pek çok ülkede böyle bir kısıtlama yalnızca ekonomiyi daha istikrarlı hale sokmakla kalmaz, aynı zamanda sermaye piyasalarının toplumun geri kalanının üzerindeki ağırlığını azaltır.

Küreselleşmeyi yeniden şekillendirirken yukardan aşağıya hepimizin sıkıntısını çektiği bir yarış gerçekleştiğini dikkate almamız gerekir. Bu yarış durdurmak için en iyi konumdaki ülke Amerika'dır; tabi eğer siyasetçiler izin verirse.

Daha iyi işçi hakları ve koşulları, daha iyi finans ve çevre denetimi için mücadele edebilir. Diğer ülkeler de ellerinden geleni yaparlar.

Küreselleşmenin savunucuları bile küreselleşmeyi yumuşatmanın kendi çıkarlarına olduğunu anlamalıdır. Zira küreselleşme şimdiye kadarkinden daha iyi yönetilmediği takdirde gerçekten korumacılığa dönme riski vardır.

Amerikan şirketlerinin yalnızca ülkeye soktukları karlar üzerinden vergilendirilmeleri, üretimin yurt dışına kaydırılmasını teşvik etmektedir. Bu da küresel ekonomiyi saptırmakta ve sermaye üzerine adil bir vergi konmasını önlemektedir. Onun yerine Amerikan şirketleri nerde üretim yaparlarsa yapsın, Amerika içi satışlarından elde ettikleri kar üzerinden vergilendirmelidir.

İstihdamı arttırmak ve korumak

Vatandaşların refahını ve gelir dağılımını en fazla etkileyen hükümet politikası tam istihdam sağlamak ve sürdürmektir. Bölüm 8’te sözünü ettiğimiz doğru tasarımlanmış makro politikalarla aynı anda hem istihdam yaratır, hem de borç ve bütçe açıklarını düşürür, dağılımı iyileştiririz.

Ancak kısa dönemde stabilizasyon için mali politikalar yerine hep para politikalarına daha fazla önem verilir zira değişen koşullara daha hızla uyum sağlar. Fakat yönetimdeki ve geçerli ekonomik modellerdeki yetersizlikler para politikasının bütünüyle iflasına yok açmıştır. Oysa daha hesap verir yapıda bir merkez bankası enflasyona aşırı odaklanmaktansa istihdam, büyüme ve mali istikrar dengesi gözetilen bir yaklaşım sergilemelidir.

Dış Ticaret dengesini düzeltmek;

Amerika’da yerel ürünlere olan talebin bu kadar zayıf olmasının bir nedeni de çok fazla ithalat (ihracatımızın yarım trilyon dolar üstünde) yapılmasıdır. İhracat nasıl istihdam yaratıyorsa ithalat da işsizlik doğurur ve biz, yarattığımız işten fazlasını yok ediyoruz. Uzunca bir süre kamu harcamalarıyla bu açık kapatılmıştı. Ancak harcamaların yol açtığı bütçe açığı daha ne süreyle yüksek miktarda borç alınarak kapatılabilir ki? Yüksek geri dönüşlü yatırımlar için borçlanmak doğru bir tutumdur fakat bizim yaptığımız bu değil ki! Gittikçe yaşanan nüfusu da dikkate alırsak gelirimizin ötesinde yaşamayı terk edip tasarrufa yönelme vaktinin geldiğini görürüz.

Ticaret dengesini düzeltmek küresel perspektiften de önem taşır. Küresel dengesizlik, yani ihracat ile ithalat arasındaki büyük fark (Amerika’da açık, Çin, Almanya ve Suudi Arabistan’da fazlalık) uzun süredir endişe kaynağıdır. Piyasalarda dengesizliğin sürdürülemeyeceği kanaati hasıl olursa döviz kurlarının aniden değişebileceğinden korkulmaktadır.

Ticaret dengesini kurmak çok zordur. Amerika faiz oranlarını rakiplerinin altına indirerek devalüasyona ulaşmayı denemiş fakat Avrupa daha da baskın çıktığından dengesizlik devam etmiştir.

Döviz kurları büyük ölçüde sermaye akışları tarafından belirlenir; sermaye Amerika’da güvenli bir liman bulduğu sürece dolar yükselir, ihracat düşer, ticaret açığı büyür, istihdam azalır. İşte size serbest sermaye akışının yarattığı sorunlardan biri.

Çalışanlara gelince;

Ekonomimiz büyük bir yapısal değişimden geçiyor. Küreselleşme ve teknolojinin getirdiği değişiklikler işgörenlerin sektörler arası hareketini gerektirmektedir. Piyasalar tek başına bunun üstesinden gelemezler, devletin aktif rol oynaması kaçınılmazdır. İşgörenlerin kaybettikleri işten başka bir işe geçebilmeleri için her zamanki gibi eğitim ve teknolojiye yatırım yapılmasına ihtiyaç vardır. Ancak bunun için de öncelikle transfer edilebilecek başka bir sektör olması lazımdır. Finans sistemimizi geleceğin yeni iş alanlarını finanse edecek şekilde reforma sokmayı başaramazsak hükümetin devreye girip yeni girişimleri finanse etmesi doğru olacaktır.

Adalet, hakkaniyet ve fırsat ilkeleriyle tutarlı, halkın tümüne hizmet eder türde bir toplum ve hükümet kendi başına gerçekleşmez. Dikkat edilmezse devletimiz ve kurumlarımız özel çıkarların eline geçer. Kimse büyük şirketleri işçilerini istismar ettikleri, çevreyi kirlettikleri veya rekabete aykırı işlemler yaptıkları için kapatmayı teklif etmiyor. Çünkü değerli bir hizmet yapıyorlar. Önemli olan sakıncalarını tanımak, gerekli kuralları koymak ve tutumlarını değiştirmeye zorlamaktır.

En yaygın, ortadan kaldırılması en zor eşitsizlik kaynaklarından biri ayrımcılıktır. Değişik ülkelerde farklı kılıklara bürünen fakat hemen her yerde cinsiyet ve ırk ayırımı mevcuttur. Ayrımcılık temel değerlerimizi, kimlik, vatandaşlık ve aidiyet duygularımızı aşındırır. O yüzden hem ayrımcılığı yasaklayan sert yasalar çıkarılmalı, hem de zihniyet değişikliği için gerekli önlemler alınmalıdır.

Sürdürülebilir ve eşitlikçi büyümeyi yeniden teessüs etmek.

Büyümeden herkes otomatikman yararlanmaz fakat büyüme, yoksulluktan ileri gelenler dahil, toplumun pek çok inatçı sorunuyla mücadele için lazım olan kaynağı sağlar. Altyapı, eğitim ve teknolojiye yapılacak kamu yatırımları büyümenin en önemli etkenleridir. Ayrıca tüm yatırımlarda işçilik tasarrufundan ziyade (yani işçi çıkarmak yerine) kaynak tasarrufuna yöneltilmelidir. Banka faizlerini düşürmek suretiyle teşvik yerine, ki bu makinalaşmayı arttırarak daha fazla eleman çıkarılmasına yol açar, yalnızca kaynak tasarruf eden ve istihdamı arttıran yatırımlara kredi teşviki sağlanabilir.

Benim hep vurguladığım şudur; Önemli olan büyüme değil, ne tür büyüme olduğudur. Halkın çoğunun durumunun daha da kötüleştiği, çevre kalitesinin bozulduğu, vatandaşların endişe ve yabancılaşma hissettiği bir büyümeye ihtiyacımız yok.

Umut Var mı?

Önerdiğim ekonomik ve siyasi reformun dayandığı varsayım şudur: Mevcut eşitsizlik durumunda piyasa güçlerinin bir miktar rolü olmakla birlikte piyasa güçleri de neticede siyaset tarafından yönlendirilmektedir. Tabii ki eşitsizliğin tamamen ortadan kalkması ve herkese tam bir fırsat eşitliği sağlanması mümkün değildir. Ancak alacağımız önlemlerle her ikisini daha iyi duruma getirmek mümkündür. Soru şu. Oraya ulaşabilir miyiz?

Her ne kadar kusurları olsa da demokrasimizde bu reformu gerçekleştirebilecek iki yol mevcuttur:

%99'un içindekiler %1 tarafından aldatıldıklarını fark ederler. O yüzde bir ki alternatif bir dünyanın bulunmadığı, %1'in istemediği bir şey yapıldığı takdirde %99 un da zarar göreceği konusunda onları ikna etmek için uzun ve zorlu uğraş verdi şimdiye kadar.

2011 de milyonlarca kişi yaşadıkları baskıcı toplumlarda siyasi, ekonomik ve sosyal koşulları protesto etmek için sokaklara döküldü. Mısır, Tunus ve Libya'da hükümetler devrildi. Yemen, Bahreyn Suriye'de ayaklanmalar oldu. Bölgenin diğer köşelerinde egemen aileler klimalı saraylarından endişeyle seyrettiler. Sıra onlara mı gelmişti? Endişelenmekte haklıydılar. Bu toplumlarda nüfusun yüzde birden de küçük bir bölümü zenginlikten aslan payını kapar; siyasi ve ekonomik

iktidar onlardadır. Şu veya bu şekilde yolsuzluk yaşam biçimidir. Tüm halkın yaşam koşullarını düzelterek politikaları önerler.

Sokaklardaki bu kalabalıklara bakıp kendimize bazı sorular sormalıyız: Bu hareket Amerika'ya ne zaman gelecek? Batının diğer ülkelerine ne zaman gelecek? Bazı bakımlardan ülkemiz bu sorunlu yerlere benzedi; Ufacık bir elit tabakanın çıkarlarına hizmet edilen bir ülke.

Bir avantajımız var: demokraside yaşıyoruz. Fakat bu demokrasi git gide vatandaşları temsilden uzaklaşıyor. Meclise güven azalıyor. Seçimlerde oy kullananlar azalıyor.

Bu da bizi reformun gerçekleşebileceği ikinci yola götürür: %1 fark eder ki Amerika'da olanlar bırakın değerlerimize aykırı olmayı, %1'in kendi çıkarlarına bile aykırıdır.

Amerikan halkının kendine has dehası “doğru anlaşılmiş öz çıkar”dır. Burada anahtar sözcük “doğru anlaşılmiş” tır. Herkes dar anlamda öz çıkarların peşinde koşar. Ben, benim için en iyi olanı şimdi istiyorum! Doğru anlaşılmiş öz çıkar farklı bir kavramdır. Başkalarının da öz çıkarlarının, yani ortak öz çıkarların kollanması, kişinin kendi iyiliği için ön koşuldur. Bu kavramın asil veya idealist bir yönü yoktur, aksine Amerikan pragmatizminin simgesidir.

%1, en iyi evlere, en iyi eğitime, en iyi doktorlara, en iyi yaşam tarzlarına sahip fakat paranın satın alamadığı bir şeyleri eksik; kaderlerinin geri kalan %99'un durumuna göbekten bağlı olduğunu anlamak. Tarih boyunca yüzde bir bunu eninde sonunda anlamıştır. Ancak heyhat, çoğunlukla da iş işten geçtikten sonra.

Bundan elli yıl sonrasının Amerika'sı için önümüzde iki vizyon var: Biri, varlar ve yoklar arasında bölünmüş bir toplum; Bir tarafta zenginlerin özel sitelerde yaşadığı, çocuklarını pahalı okullara gönderdiği ve birinci sınıf sağlık hizmetleri aldığı bir ülke. Öte yanda geri kalanının güvensizlik içinde yaşadığı, olsa olsa vasat bir eğitim aldığı, hastalanmamak için dua ettiği bir dünya. En altta topluma küs, umudunu yitirmiş milyonlarca genç. Bu resme bir çok gelişmekte olan ülkede rastladım. Ekonomistler buna bir isim de takmış: Çifte ekonomi; yan yana yaşayan fakat birbirini pek tanımayan, diğerinin nasıl yaşadığını tahayyül bile edemeyen iki toplum. Duvarların ha bire yükseldiği, halkın daha da fazla bölündüğü bazı ülkeler gibi olacak mıyız, bilmiyorum. Fakat bu kabusa doğru adım adım ilerlediğimiz kesin.

Diğer vizyonda varsıllarla yoksullar arasındaki mesafe daralmış, paylaşılan bir kader duygusu hakim, fırsat ve hakkaniyete bağlılık, “herkes için özgürlük ve adalet” deyimini anlam taşıyor, vatandaşlık hakları kadar ekonomik hakları da gözeten “İnsan Hakları Evrensel beyannamesi” ciddiye alınıyor.

İkinci Vizyonun geleneklerimiz ve greneklerimizle uyuşan tek manzara olduğuna inanıyorum. Bunda halkın refahı, hatta ekonomik büyümemiz bile daha iyi olacak. Ancak vaktimiz daralıyor, umutlar kayboluyor.